

Tomasz Gałkowski

"La libertà religiosa nei trattati dell'Unione Europea. Genesi, attualità e prospettive", Piotr Lewandowski, Romae 2010 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 56/2, 193-196

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Piotr Lewandowski, *La libertà religiosa nei trattati dell'Unione Europea. Genesi, attualità e prospettive*, Romae 2010, ss. 285.

Ks. Piotr Lewandowski obronił na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu *Santa Croce* w Rzymie rozprawę doktorską napisaną pod kierunkiem Prof. Jean-Pierre Schouppe pt. *La libertà religiosa nei trattati dell'Unione Europea. Genesi, attualità e prospettive*, Romae 2010, ss. 285.

Prezentowana rozprawa doktorska zawiera Spis treści, Wykaz skrótów, Wprowadzenie, pięć rozdziałów oraz Bibliografię, w której Autor wyróżnia Źródła, Opracowania książkowe, Artykuły naukowe, Decyzje Jurysprudencji różnych organizmów Unii Europejskiej oraz wykorzystane strony internetowe.

Tytuł rozprawy wskazuje, że nie będzie ona dotyczyła jedynie analizy rozumienia wolności religijnej oraz rozwiązań prawnych jej dotyczących w traktatach Unii Europejskiej w ich historycznym rozwoju i stanie aktualnym. Autor formułując temat zaznaczył, że będą go interesowały nowe perspektywy i nowe rozwiązania. Z tego powodu zaznaczona tytułem rozprawy jej tematyka wydaje się być frapująca i zachęcająca do lektury. Założenie przedstawione przez P. Lewandowskiego jest tym bardziej wymowne, gdyż, jak pisze we Wstępie (s. 12), tematyka wolności religijnej, prawa do niej jak i innych praw człowieka, była i jest dość obficie w literaturze komentowana i wyjaśniana.

Autor rozprawy, jak pisze we Wstępie (s. 11), komentując rozwiązania normatywne, pragnie wyjaśnić prawo do wolności religijnej w jego koncepcyjnym znaczeniu oraz jego autentyczną naturę. Nie precyzuje jednak, czy chodzi tu o autentyczną naturę prawa do wolności religijnej zgodnie z europejską normatywą, czy raczej ma na myśli jakąś przyjętą z góry koncepcję tego prawa, która posłuży następnie jako odniesienie dla konfrontacji z postanowieniami unijnymi. Jest to kolejny powód zainteresowania lekturą książki.

Zastrzeżenie budzi jednak określenie metody pracy. Autor deklaruje, że będzie dokonywał analizy aktów prawnych. Niestety nie precyzuje jaką meto-

dą będzie się posługiwał. Dobry prawnik z pewnością je zna. Należało jednak przedstawić, która z metod prawnych jest dominująca (można się domyślać, że metoda logiczno-językowa), a które metody stanowią szerszy kontekst interpretacyjny (systemowa, celowościowa, historyczna, porównawcza, logiczna?). Brak szczegółowego określenia metod powoduje, że przemyślenia Autora mogą być albo tendencyjne albo niekonkluzywne.

Praca została napisana w bardzo poprawnym języku włoskim. Terminologia prawnicza oraz dotycząca nazw organizmów Unii europejskiej i jej dokumentów prawnych jest poprawna. Całość opracowania liczy 246 stron tekstu oraz 29 stron wykorzystanej bibliografii. Według mojej wiedzy dotyczącej poruszanej przez Autora problematyki i w mojej ocenie prezentowana pozycja naukowa jest oryginalnym pomysłem. Układ graficzny pracy jest przejrzysty, poszczególne rozdziały i mniejsze jednostki redakcyjne nie są zbyt rozbudowane (za wyjątkiem punktu 2. w rozdziale I), co ułatwia lekturę i pozwala swobodnie śledzić myśl Autora. Materiał rozłożony jest równomiernie w pięciu rozdziałach. Pierwsze cztery rozdziały mają charakter analityczny, natomiast rozdział V, będący niejako podsumowaniem, zawiera dużo własnych przemyśleń Autora dotyczących ewentualnych przyszłych rozwiązań prawnych. Nie do końca jednak Autor pozostał wierny systematyce pracy, gdyż rozdziały II-IV zawierają podsumowanie przeprowadzonych w nich analiz, a rozdział I zawiera podsumowania każdego z kolejnych punktów, lecz brak jest podsumowania całości rozdziału. Przypisy są czytelne i poprawne, zgodnie z przyjętymi przez Autora założeniami i konsekwentnie realizowanymi. Bibliografia zawiera pozycje w językach: włoskim, angielskim, niemieckim, hiszpańskim i polskim, co zasługuje na pozytywną ocenę umiejętności Autora w ramach kwerendy naukowej. W Bibliografii pojawiają się nieliczne nieścisłości, jak np. cytowanie Dziennika Ustaw (n. 78, poz. 483) bez podania roku wydania (s. 247).

Całość rozprawy Autor podzielił na pięć rozdziałów.

W rozdziale I zatytułowanym *La nozione della libertà religiosa e la sua tutela giuridica prima della Carta dei diritti fondamentali dell'Unione europea* Autor przedstawia proces formowania się prawa do wolności religijnej w kontekście europejskim począwszy od połowy XX w. do Traktatu Nicejskiego z 2000 r. Przedmiotem rozważań jest pojęcie wolności religijnej tak, jak ono występuje we współczesnych prądach myślowych oraz w międzynarodowych deklaracjach odnoszących się do praw człowieka, by w ten sposób ukazać różne jej wymiary. Następnie ukazuje rozumienie wolności religijnej w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Spra-

wiedliwości Unii Europejskiej. Pewnym niedociągnięciem tego rozdziału jest brak ogólnego jego podsumowania, które mogłoby zawierać sumaryczne przedstawienie różnych wymiarów wolności religijnej w ujęciu analizowanych dokumentów, co stanowiłoby punkt wyjściowy kolejnych rozważań.

W II rozdziale zatytułowanym *I Trattati Della Comunità europea in relazione alla liberta religiosa* Autor przedstawia i analizuje kwestie dotyczące praw podstawowych w ujęciu pierwszych traktatów (od Traktatu Rzymskiego z 1957 r.) i w ich świetle przedstawia problematykę dotyczącą wolności religijnej. Punktem krańcowym są rozważania dotyczące Traktatu z Maastricht i Amsterdamu (1992-1997) wraz z Załącznikiem 11 do Traktatu z Amsterdamu. Interesujące dla czytelnika są kwestie dotyczące relacji pomiędzy państwem a Kościołem w poszczególnych państwach członkowskich Wspólnoty, aczkolwiek takie opracowania można znaleźć w wielu publikacjach (np. w Polsce por. publikacje J. Krukowskiego). P. Lewandowski w punkcie 4.6.2. zaznacza, że będzie omawiał kwestie stosunku państwo – Kościół. Należało jednak tytuł sformułować adekwatnie do treści zawartych w tym punkcie, gdyż chodzi tu nie tylko o jeden Kościół, lecz o Kościoły, o których pisze.

W rozdziale III *La Carta dei diritti fondamentali dell'Unione europea (2000). Processo di elaborazione del Trattato costituzionale* punktem odniesienia rozważań Autora są Preambuła Traktatu i odniesienie do Boga oraz liczne odniesienia do wolności religijnej zawarte w Karcie Praw Podstawowych. Następnie kontynuuje swoje analizy w oparciu o Deklarację n. 23 Traktatu nicejskiego dotyczące przyszłości Unii Europejskiej, a zwłaszcza kwestii odnoszących się do zależności pomiędzy Unią a państwami – członkami w zakresie stosunków między państwem a Kościołami.

W rozdziale IV *Il Trattato costituzionale dell'Unione europea e il Trattato modificativo di Lizbona* Autor koncentruje swoją uwagę przede wszystkim na Preambule oraz na kwestiach dotyczących statusu Kościołów i organizacji niekonfesyjnych o charakterze filozoficznym, podkreślając istniejące napięcie pomiędzy tymi, którzy dostrzegają tożsamość europejską w oparciu o chrześcijańskie korzenie, a tymi, którzy tej tożsamości nie dostrzegają. Ostatecznie jednak dostrzegamy wyraźnie w europejskich dokumentach dokonany wybór na rzecz instytucjonalizacji wolności religijnej, co stanowi wyjściowy punkt dla dalszego rozwoju w zakresie rozwiązań prawnych.

Idąc za wyraźnymi wskazówkami wynikającymi z dokumentów europejskich Autor podejmuje próbę doprecyzowania wolności religijnej i unormowania do niej prawa europejskiego. Czyni to w rozdziale V zatytułowanym *Perspettive e conclusioni generali*. Perspektywy, o których pisze Autor wyni-

kają z dokonanych analiz zmian w zakresie wolności religijnej w kolejnych dokumentach unijnych. Z jednej strony Autor wyraźnie dostrzega obecność w dokumentach europejskich wartości odnoszące się do godności człowieka w jej licznych wymiarach, w tym także religijnym, z drugiej jednak strony zwraca uwagę na brak powszechnej zgody dotyczącej koncepcji wspólnego projektu (integracja terytorialna i polityczna), jakim jest i ma być Europa. Ten drugi, pozostający w nieustannym napięciu bazującym na braku wspólnych rozwiązań, sprawia jednocześnie problemy dotyczące wspólnych rozwiązań prawnych, w tym tych, które dotyczą wolności religijnej.

W oparciu o dokonane analizy europejskich dokumentów Autor przedstawił również konkluzję dotyczącą rozumienia wolności religijnej jako prawa do wyznawania w sposób wolny własnej wiary zarówno w wymiarze indywidualnym jak i społecznym. W odniesieniu do tak pojmowanej wolności religijnej państwo zachowuje pewną neutralność w odniesieniu do wiary i jej praktyki, ale jednocześnie pozostając w służbie ludzkiej godności i osoby. Pogłębiając takie rozumienie wolności religijnej Autor zauważa, że w jej zakresie mieści się wolność wyznawania wiary lub jej odrzucenia.

Recenzowana rozprawa stanowi wyczerpujący, co do stanu obowiązującego prawa, wkład do rozumienia wolności religijnej w dokumentach Unii Europejskiej. Stanowi cenne i pełne opracowanie problemu wolności religijnej w ujęciu dokumentów Unii Europejskiej.

o. Tomasz Galkowski C.P.

C. Barbieri, M. Tronchin, *Disturbi del comportamento alimentare e matrimonio canonico*, Wydawnictwo Gregorian & Biblical Press, Roma 2010, ss. 400.

W Wydawnictwie „Gregorian & Biblical Press” ukazała interesująca pozycja „Zaburzenia zachowań żywieniowych i małżeństwo kanoniczne”, napisana przez wybitnego znawcę medycyny sądowej prof. C. Barbieriego i dr M. Tronchina, absolwenta Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie.

W skład tego pokaznego opracowania weszło aż dwanaście rozdziałów.

W rozdziale I zatytułowanym „Problemy definicyjne: zaburzenie żywieniowe czy zaburzenie egzystencjalne?” (*Aspetti definitivi: disturbo alimentare o disturbo esistenziale?*) C. Barbieri z aspektu historycznego przedstawił podejście psychiatrii do takich zaburzeń, jak: anoreksja, bulimia, zaburzenia